

TMI KARI LEHTOLA

Opetusalan asiantuntija ja konsultti · Opetustoimen ylitarkastaja emeritus

P Ä Ä T T Ä J Ä T I I V I S T E L M Ä

MITÄ NÄYTTÖ OSOITTAA

Haminan perusopetuksen palveluverkkoratkaisu

ja kaupunginvaltuuston 20.4.2026 päätös mallista C

Riippumattoman palveluverkon vaikutusarvioinnin tiivistelmä päätöksentekijälle

Kysymys ei ole siitä, pidetäänkö kouluista.

Kysymys on siitä, riittääkö näyttö.

LAATINUT

Kari Lehtola

opetustoimen ylitarkastaja emeritus

Tmi Kari Lehtola – opetusalan asiantuntija ja konsultti

TOIMEKSIANTAJA

Haminan lasten tulevaisuus ry

23.8.2026 · julkaisuversio

Tiivistelmä perustuu riippumattomaan palveluverkon vaikutusarviointiin (Lehtola 23.8.2026, 48 s.).

Päätelmä

Haminan kaupunginvaltuusto päätti 20.4.2026 äänin 31–6 palveluverkon mallista C. Se lakkauttaa Husulan, Aseman, Neuvottoman ja Uuden-Summan koulut vuosina 2029–2034 ja keskittää läntisen perusopetuksen Vehkalahden kouluun. Päätös koskee noin 480:tä oppilasta.

Kyse ei ole neljästä erillisestä koulupäätöksestä. Kyse on **kahdeksan vuoden lakkautusketjusta ja Haminan läntisen palveluverkon rakenteen muuttamisesta vuosikymmeniksi eteenpäin**. Tämä arviointi ei tarkastele sitä, ovatko koulut pidettyjä. Se tarkastelee sitä, riittääkö kaupungin oma valmisteluaineisto osoittamaan, että ratkaisu on taloudellisesti perusteltu, lapsen edun mukainen ja kokonaisvaikutuksiltaan arvioitu.

ARVIOINNIN JOHTOPÄÄTÖS

Kaupungin esittämä valmisteluaineisto ei riitä osoittamaan, että mallin C mukainen lakkautusketju on taloudellisesti perusteltu, lapsen edun mukainen ja kokonaisvaikutuksiltaan asianmukaisesti arvioitu.

Havainto ei perustu vaihtoehtoiseen tulkintaan. Se perustuu kaupungin omiin asiakirjoihin.

Tämä ei tarkoita, että Haminan pitäisi säilyttää jokainen koulu kaikissa tulevaisuuden olosuhteissa. Se ei myöskään kiistä kaupungin sopeuttamistarvetta: se on todellinen. Se tarkoittaa jotakin päätöksenteon kannalta perustavampaa. **Näin pitkäkestoista ja vaikeasti peruutettavaa ratkaisua ei pidä toteuttaa oletusten varassa silloin, kun sen keskeinen näyttöketju puuttuu.**

SUOSITUS

Mallin C vaiheittaisesta lakkautusketjusta tulee luopua. Läntinen alakouluverkko tulee säilyttää ja sitä kehittää lähikouluperiaatteen, yhdysluokkapedagogiikan, todennettavan talouslaskennan ja kaupungin elinvoiman pohjalta.

Täydentävää aineistoa tarvitaan sen ratkaisemiseksi, miten säilyvää verkkoa kehitetään – ei sen osoittamiseksi jälkikäteen, miksi jo päätetty lakkautusketju pitäisi toteuttaa.

Kahdeksan havaintoa, joita päätöksenteossa ei voi ohittaa

Jokainen havainto on jäljitettävissä kaupungin omaan asiakirjaan. Suluissa mainitut luvut viittaavat vaikutusarvioinnin lukuihin.

1 Kuudentoista miljoonan euron säästö on laskennallinen väite, ei todennettu nettovaikutus

Mallin C taloudellinen perustelu on 16,0 miljoonan euron kumulatiivinen käyttötaloussäästö vuosina 2026–2034. Laskentatapa on yksipuolinen: **lakkautettavan koulun kustannuspaikka nollataan, mutta oppilaiden mukana vastaanottavaan kouluun siirtyviä kustannuksia ei kirjata vastaan.** Oppilas ei lakkaa tarvitsemasta opetusta, ruokaa, tukea ja kuljetusta siksi, että hänen koulunsa kustannuspaikka poistetaan kirjanpidosta.

Sama koskee henkilöstösäästöä, joka on säästön suurin yksittäinen erä. Se syntyy vasta, jos oppilaat voidaan vastaanottavassa verkossa sijoittaa aidosti pienempään määrään opetusryhmiä ilman että ryhmäkoot tai tuen tarve kasvavat vastaavasti. Tätä ketjua laskelmat eivät esitä.

Kirjanpidollinen nolla ei ole kaupungin nettosäästö. Toimitettu aineisto ei osoita, että 16,0 miljoonaa euroa on todellinen menovähennys.

Vaikutusarviointi, luvut 4 ja 5.

2 Kaupungin oma jälkilaskenta kumoaa juuri sen laskentatavan, jolla mallia C perustellaan

Summan koulun lakkautuksesta tehtiin vuonna 2017 yksityiskohtainen jälkilaskenta. Kasvatuksen kustannuspaikalta kirjattiin sisäisen vuokran säästöksi noin 0,1–0,12 miljoonaa euroa vuodessa. Saman rakennuksen todelliset vuosikulut vähenivät **noin 21 000 euroa** – nimittäjästä riippuen 18–25 prosenttia kirjatusta. Poistot jatkuivat muuttumattomina.

Tämä ei ole ulkopuolisen arvioijan hypoteesi. Se on Haminan oma mitta. Silti malli C kirjaa Neuvottoman ja Uuden-Summan sisäisistä vuokrista säästöksi sata prosenttia – ja Uusi-Summa on tarkoitus lunastaa kaupungille päiväkodiksi, jolloin kustannus ei katoa vaan vaihtaa kustannuspaikkaa. Sama menetelmävirhe kirjattiin kaupungin omaan pöytäkirjaan jo Summan käsittelyn yhteydessä; esitys äänestettiin kumoon kolmessa toimitelmässä peräkkäin.

Kaupunki tuntee oikean laskentatavan: Pyhällön kohdalla se kirjaa kiinteistösäästöksi 0,7 prosenttia, koska rakennus jää. Se ei voi vedota tietämättömyyteen siellä, missä sama oletus kasvattaa säästöä.

Vaikutusarviointi, luvut 4.2 ja 5.2.

3 Valtuusto pyysi toteumatietoa – ja sille vastattiin, ettei sitä ole

Marraskuussa 2023 valtuusto pyysi aloitteella tosiasiatietoa aiempien koulujen lakkautusten vaikutuksista nimenomaan siksi, että seuraava palveluverkkopäätös voitaisiin tehdä tietoon

perustuen. Elokuussa 2024 annettu vastine ei sisältänyt yhtäkään euromäärää, ja Summan sekä Vilniemen osalta todettiin, ettei tietoja ole saatavissa.

Summan osalta tieto oli olemassa. Kuuden viranhaltijan laatima jälkilaskenta oli käsitelty kaupunginvaltuustossa 31.1.2017 – kaupungin omassa päätösaineistossa.

"Ei seurattu" ei ole tämän arvioinnin päätelmä. Se on kaupungin oma kirjallinen vastaus omalle valtuustolleen.

Vaikutusarviointi, luvut 3.2 ja 5.1.

4 Noin 480 oppilaan ratkaisusta ei tehty lapsivaikutusten arviointia – ja kuuleminen ajoitettiin päätöksen jälkeen

Mallin C verkkopäätöksestä ei laadittu lapsivaikutusten arviointia lainkaan. Neljä kuukautta aiemmin kaupunki laati Kirkkojärven **32 oppilaan** koulun lakkautuksesta huomattavasti perusteellisemman arvioinnin, jossa vertailtiin vaihtoehtoja ja kuultiin oppilaita, huoltajia ja henkilöstöä. Kyse ei siis ole osaamisen puutteesta.

Kaupungin osallisuus- ja hyvinvointipäällikkö vahvisti kirjallisesti 10.4.2026 – kymmenen päivää ennen valtuuston päätöstä – että arviointi ja kuuleminen tehdään ennen kutakin yksittäistä lakkautusta. Juuri siinä on ongelma: strateginen vaihtoehtovalinta lukittiin 20.4.2026, ja kuuleminen sijoitettiin sen jälkeiseen toimeenpanovaiheeseen. Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 14 edellyttää arviointia ennen sitä päätöstä, joka vaihtoehdot sulkee.

Kuuleminen, joka tehdään päätöksen jälkeen, ei ole lapsen oikeuksien sopimuksen 12 artiklan tarkoittamaa vaikuttamista vaan tiedottamista. Hamina sai UNICEFin Lapsiystävällinen kunta -tunnustuksen 22.12.2025.

Vaikutusarviointi, luvut 3.1 ja 8.

5 Keskittämisinvestoinnin kustannuspohjaa ei ole esitetty

Malli C keskittää läntisen verkon Vehkalahden alakouluun – aineiston vanhimpaan säilytettävään rakennukseen (1981) ja toiseen kahdesta, joille kuntoarvio esittää peruskorjausta. Kaupungin papereissa investoinnista liikkuu vähintään kolme eri lukua välillä **3–6,6 miljoonaa euroa**, mutta toimitetussa aineistossa ei ole hankesuunnitelmaa, kuntotutkimusta eikä yhtäkään laskelmaa, joka selittäisi, mistä luvut muodostuvat. Myöskään erityisluokkamuotoisen opetuksen tilaratkaisua ei ole hinnoiteltu.

Samaan aikaan kaupunki rakensi 2,95 miljoonan euron liikuntahallin (oma kustannusarvio, TA 2026) kouluun, jonka se päätti 2026 lakkauttaa.

Myös keskittämisen investoinnit ovat lakkautuspäätöksen kustannuksia. Mitä peruuttamattomampi ratkaisu on, sitä vahvempaa näyttöä ennen sen tekemistä tarvitaan.

Vaikutusarviointi, luku 6.

6 Koulumatkoja ei ole laskettu – ne on oletettu

Kaupunki on kirjallisesti vahvistanut, ettei mallista C ole tehty koulumatka-, saavutettavuus- eikä paikkatietoanalyysia. Perustelu nojaa siihen, että oppilaat ohjataan olemassa oleville bussireiteille. Reitin olemassaolo mittaa kuitenkin kaupungin kuljetuskustannusta, ei lapsen matkakuormaa: kävelyä pysäkillä, odotusta, vaihtoja ja passiivisen liikkumisen osuutta koulupäivästä. Nämä ovat eri asioita.

Perusopetuslain 6 § on pääsääntö: opetus on järjestettävä niin, että matkat ovat mahdollisimman turvallisia ja lyhyitä. Lain 32 § on poikkeussäännös, joka turvaa oppilaan vähimmäisoikeudet silloin, kun pääsäännöstä joudutaan poikkeamaan. Malli C siirtää nimenomaan alakoululaisia reiteille, joita käyttävät nykyisin pääosin yläkouluikäiset.

Se, että koulumatka mahtuu 2,5 tunnin enimmäisaikaan, ei osoita 6 §:n täyttymistä. Enimmäisajan alittaminen on vähimmäisvaatimus, ei tavoitetaso.

Vaikutusarviointi, luku 10.

7 Säästö on ehdollinen. Tulonmenetys ei ole.

Säästö toteutuu vain, jos rakennuksesta tosiasiassa luovutaan, työpanos poistuu eikä kustannus siirry vastaanottavaan kouluun. Tulonmenetys ei edellytä yhtäkään näistä oletuksista: perheen muuttaessa kunnallisverotulo lakkaa välittömästi, ja väestön väheneminen leikkaa valtionosuuksia – kaupungin oman Kirkkojärvi-laskelman mukaan suuruusluokkaa 8 000 euroa lasta ja vuotta kohden.

Kaupungin tilinpäätös 2025 osoittaa lisäksi, että oppilasmäärän laskiessa 5,7 prosenttia perusopetuksen kustannukset **nousivat** 1,5 prosenttia. Kustannukset eivät seuraa oppilasmäärää alaspäin, vaan ovat jäykkiä.

Jos kustannukset eivät jousta, poismuutto vie tulot mutta jättää kulut. Silloin palveluverkon supistaminen voi syventää sitä talousongelmaa, jota sillä väitetään ratkaistavan – täsmälleen sen mekanismin kautta, jonka kaupunki itse on todistanut olevan olemassa.

Vaikutusarviointi, luvut 7.3 ja 7.4.

8 Kokonaisuuteen vetoava päätös, jota ei ole arvioitu kokonaisuutena

Kaupungin oma vahvin perustelu mallille C on, ettei kokonaisuudesta voi irrottaa yksittäisiä palasia. Perustelu on pätevä – mutta se sitoo myös esittäjänsä. Mallin C vaikutus ulottuu perusopetuksen ohi esiopetukseen, varhaiskasvatukseen, erityiseen tukeen, opiskeluhooltoon, kuljetuksiin, kiinteistöihin, investointeihin, perheiden arkeen sekä kaupungin veto- ja pitovoimaan. Näiden yhteisvaikutusta ei ole laskettu yhtenä kokonaisuutena.

Kokonaisuuteen vetoava päätös edellyttää kokonaisuutena esitettyä näyttöä. Kaupungin ”kokonaisuudeksi” nimeäystä ratkaisusta puuttuu kokonaisarvio.

Vaikutusarviointi, luvut 3.4 ja 9.

Mitä tästä seuraa

Riippumaton arviointi ei väitä, ettei Haminalla olisi taloudellista sopeuttamistarvetta. On. Se ei myöskään väitä, ettei kouluverkkoa saisi koskaan muuttaa. Saa – muuttuva väestörakenne edellyttää verkon jatkuvaa arviointia. Mutta nämä kaksi tosiasiaa eivät yhdessäkään riitä todistamaan mallia C oikeaksi.

Valtakunnallinen aineisto ei myöskään tue keskittämisen perusoletusta. KARVIN ja MDI:n kaikkien Manner-Suomen 292 kunnan tarkastelussa koulutusmenot kasvoivat maltillisimmin niissä maaseutukunnissa, joissa kouluverkkomuutokset olivat vähäisiä. Tulos ei ole kausaalinen koeasetelma, mutta se siirtää näyttötaakan kunnalle: **jos voimakkaan keskittämisen väitetään tuottavan Haminassa pysyviä säästöjä, kaupungin on osoitettava, miksi Hamina onnistuisi siinä, missä valtakunnallinen aineisto ei osoita yleistä onnistumista.**

Palveluverkkopäätöksen on kestettävä neljä testiä.

Testi	Kysymys, johon päätöksen on vastattava
Talous	Syntyykö todellinen, jälkilaskennalla todennettu nettosäästö – ja onko keskittämisen kokonaisinvestointi tiedossa?
Lapsen etu	Mitä ratkaisu tekee lapsen koulupäivälle ja opetuksen laadulle – ja onko lapsivaikutukset arvioitu monialaisesti ennen valintaa?
Saavutettavuus	Miten palveluverkko toimii koko kaupungin alueella, kun matka lasketaan lapsen kokonaisaikana eikä kuljetuskustannuksena?
Elinvoima	Mitä kaupunki menettää, jos peruuttamaton ratkaisu tehdään epävarman ennusteen perusteella?

Mallin C valmisteluaineisto ei täytä näitä testejä kokonaisuutena. Sama näkyy tiivistetysti päätöksentekijän muistilistassa, joka on johdettu vaikutusarvioinnin todistustaakkataulukosta.

Kysymys ennen päätöstä	Malli C tällä hetkellä
Onko aiempien lakkautusten toteuma laskettu ja verrattu lupauksiin?	Ei
Onko todellinen nettosäästö erotettu laskennallisesta ja osoitettu?	Ei
Onko keskittämisen kokonaisinvestointi tiedossa ja jäljitettävissä?	Ei
Onko monialainen LAVA tehty ennen strategisen vaihtoehdon valintaa?	Ei
Onko koulumatka-aika mallinnettu jokaiselle oppilaalle?	Ei
Onko muuttoliike ja kaavoitus mukana oppilasennusteessa?	Ei
Onko vaihtoehtoja verrattu samoilla kriteereillä?	Ei

Suositus: Haminan elinvoimapolku

Haminan ei tarvitse valita kahden ääripään – nykyverkon jäädyttämisen ja kahdeksan vuoden lakkautusketjun – välillä. Perustellumpi vaihtoehto on hallittu, mitattava ja palautuva palveluverkkopolitiikka. Tämä ei ole päätöksenteon lykkäämistä; se on päätöksenteon sitomista näyttöön.

- 1 Mallin C vaiheittaisesta lakkautusketjusta luovutaan.** Neljän koulun peräkkäisiä lakkautuksia 2029–2034 ei toteuteta. Vehkalahden investoinnista ei tehdä peruuttamatonta ratkaisua ennen kuntotutkimusta, hankesuunnitelmaa ja jäljitettävää kustannusarviota.
- 2 Läntinen alakouluverkko säilytetään ja sitä kehitetään.** Yhdysluokkaopetus otetaan tunnustettuna ja tutkitusti laadukkaana järjestämistapana ensisijaiseksi ratkaisuksi lakkauttamisen asemesta siellä, missä oppilasmäärä sitä edellyttää.
- 3 Talouden sopeutus toteutetaan todennetuilla ja peruutettavilla keinoilla.** Tilatehokkuutta, hallinnon rakenteita ja tukipalvelujen järjestämistapaa kehitetään ensin niillä keinoilla, joiden vaikutus on mitattavissa ja jotka voidaan purkaa.
- 4 Tulevat verkkopäätökset sidotaan näyttöön.** Jälkilaskenta, monialainen lapsivaikutusten arviointi ja oppilaskohtainen koulumatka-analyysi tehdään ennen päätöstä. Palveluverkolle asetetaan avoimet, etukäteen julkiset seurantamittarit – ei automaattista lakkautuskriteeriä, vaan ennakoitava tarkastelukynnys.

Päätäjälle jää lopulta yksi kysymys

Mallin C puolesta voidaan esittää poliittisia tavoitteita, väestöennusteita ja säästöodotuksia. Riippumattoman arvioinnin jälkeen ratkaiseva kysymys on kuitenkin toinen.

Onko käytettävissä riittävä näyttö siihen, että neljän koulun lakkautusketju, miljoonaluokan keskittämisinvestointi ja satojen lasten palveluverkon pysyvä muuttaminen kannattaa päättää nyt?

Tämän arvioinnin vastaus on: ei ole.

Siksi vastuullinen ratkaisu ei ole toteuttaa malli C ensin ja selvittää sen todelliset vaikutukset myöhemmin.

Vaikutukset selvitetään ensin. Peruuttamattomat päätökset tehdään vasta sitten.

Tästä tiivistelmästä

Tämä päättäjätiivistelmä perustuu kokonaisuudessaan riippumattomaan palveluverkon vaikutusarviointiin (Kari Lehtola, 23.8.2026, 48 sivua). Arvioinnissa esitetään täydellinen näyttöketju, asiakirjatasoiset lähdeviitteet, kolmen sarakkeen aineistoloki – saatu, pyydetty mutta ei saatu, ja kaupungin itsensä vahvistama ei ole olemassa – sekä laskelmien tarkastuspolku, jossa jokainen keskeinen luku on jäljitettävissä lähtöluvustaan lähteeseen ja laskentatapaan.

Jokaisen havainnon yhteyteen on tässä tiivistelmässä merkitty se vaikutusarvioinnin luku, josta havainto ja sen näyttö löytyvät kokonaisuudessaan.

MENETELMÄ JA RIIPPUMATTOMUUS

Arvioinnin keskeinen periaate on menetelmällinen reiluus: kaupungin vahvin argumentti esitetään täysimääräisenä ennen sen arviointia, ja arvioinnin omat varaukset esitetään itse – ei jätetä vastapuolen löydettäväksi. Jos kaupungin aineisto tukee lakkautusta tai keskittämistä, havainto on kirjattu myös silloin, kun se ei tue raportin lopullista suositusta.

Riippumattomuus ei ole vakuuttelua vaan menettely: näyttö luetaan samalla tarkkuudella riippumatta siitä, kumpaan suuntaan se osoittaa.

Arvioinnin arviointikieli on tarkoituksellisen tiukka. ”Ei osoitettu” ei tarkoita, että vastakkainen väite olisi osoitettu – vaan ettei päätöksenteossa käytetty väite ole toimitetulla aineistolla todennettavissa. Julkisessa päätöksenteossa selvitys- ja perusteluvollisuus kuuluu viranomaiselle ja päätöksentekijälle.

Sivistys ei kumarra – se perustelee.

Kari Lehtola

Opetustoimen ylitarkastaja emeritus · Opetusalan asiantuntija ja konsultti · Tmi Kari Lehtola
kari.sivistys@gmail.com · www.karilehtola.fi · +358 50 357 2772 · Y-tunnus 3450623-7